

Årets Botanikdagar ägde rum i södra Skåne i månads-skiftet juni–juli. Barbro Risberg höll noga reda på alla arter vi såg och hade dessutom kameran med sig.

Botanikdagarna i Skåne

Text och foto: BARBRO RISBERG

Varje år arrangerar Svenska Botaniska Föreningen botanikdagar i något svenskt landskap. I år ägde dagarna rum i södra Skåne med Lunds Botaniska Förening som lokal arrangör. Förläggningsplats var Ystad och huvudmålen för exkursionerna under tre heldagar var östra turen med Vitemölla strandbackar, Stenshuvud och Simris strandäng, centrala turen med Fyledalen vid Röddinge, Benestads backar och Lyckås och västra turen med Gässie och Bunkeflo strandängar, Borrebacke och Stjärneholm.

Personligen kan jag inte tänka mig ett bättre sätt att bekanta mig med ett områdes flora än att bli guidad till ”pärlorna” av kunniga och entusiastiska lokala guider. Att Skåne har såväl miljöer som arter som känns exotiska för oss som kommer från andra delar av landet, gör inte saken sämre.

Vitemölla strandbackar

Backarna med underlag av sand ligger strax intill Vitemölla by och var, som jag upplevde det, placerade mellan himmel och hav. Vinden var hård, och satte både hav, luft och all växtlighet som inte var tryckt till marken i stark rörelse. Positivt var att den inte kylde och att det inte regnade, men vädret hade vi snart glömt när vi fick se alla vackra och spännande växter i Vitemölla-reservatet.

Vegetationstypen i branterna här kallas sandstäpp och är unik i Sverige. Förutom i östra Skåne finns den bara på Öland och totalt mindre än femtio hektar i landet. Av dem finns drygt sju hektar i reservatet här i Vitemölla. Sandstäppen är beroende av att kalkrik sand successivt blottläggs. Tidigare skedde det genom odling kombinerat med bete, numera sker det genom ras och tramp i branterna. Området innehåller också gräshed där marken är planare samt flygsanddyner vid stranden. Den grå dagen lystes upp av alla färgklickarna på marken. Det gula dominerade och bestod av gulmåra *Galium verum* och till mindre del hedblomster *Helichrysum arenarium*, blå fläckar bildades av axveronika *Veronica spicata* (figur 1) och ljusviolettera av backtimjan

FIGUR 1. Axveronika *Veronica spicata* blommade vackert på Vitemölla strandbackar.

FIGUR 2. Sandnejlika *Dianthus arenarius* och stor sandlilja *Anthericum liliago* är två av karaktärsarterna för sandstäppsvegetationen på Vitemölla strandbackar.

FIGUR 3. Sandvedel *Astragalus arenarius* är en av rariteterna på Vitemölla strandbackar.

Thymus serpyllum. De vita var sandnejlika *Dianthus arenarius* (figur 2), som för dagen stod i sin bästa blomning. Vi kom lite för sent för att uppleva den stora sandliljans *Anthericum liliago* blomning. Bestånden var som tätast vid ett backkrön nära en planterad tallskog och vi hade ändå turen att få se enstaka blommor och riklig frösättning på plantorna (figur 2). Tillsammans med den stora sandliljan stod flockfibblor *Hieracium umbellatum* som här inte såg ut som de brukar. Den var kortvuxen, något blågrön och nedliggande. Här såg vi också luktvädd *Scabiosa canescens* och klittviol *Viola tricolor* subsp. *curtisii*, en flerårig underart till styvmorsviol som mest växer vid Skånes och Hallands kuster.

I vinden vajade några ovanliga gräs anpassade till det sandiga underlaget: borsttåtel *Corynephorus canescens* med vackra, glesa vippor, tofsäxing *Koeleria glauca*, en karaktärsart för sandstäpp, sandtimotej *Phleum arenarium* och sandsvingel *Festuca polesica*. För att fortsätta på temat sand såg vi också sandstarr *Carex arenaria* och sandvedel *Astragalus arenarius*, en liten och rar ärtväxt, tryckt till marken och i sin finaste blom med blålila blommor (figur 3).

Promenaden tillbaka gick längs dynerna vid stranden där de vitskummande bränningarna dånade i vinden. Här dominerade sandrör *Ammophila arenaria* och strandråg *Leymus arenarius*, båda med stora tuvor. Vi såg också några gräsvippor som var yvigare och mörkare i färgen. Det var östersjörör *Ammophila arenaria* × *Calamagrostis epigejos*, hybriden mellan sandrör och bergörör. Enstaka små buskar av vresros *Rosa rugosa* kunde vi också se. Här var den inte dominerande, som den är på så många andra sandstränder i Skåne.

Orkidéängen vid Stenshuvud

Ängen vi besökte ligger nära parkeringen vid Stenshuvuds nationalpark. Det var en artrik fuktäng som de höga kärrtistlarna *Cirsium palustre* höll vakt över. De orkidéer som syntes i stort antal den här dagen var fläcknycklar *Dactylorbiza maculata*. Exklusivt för en sydnorrälänning som jag, var kärrjohannesört *Hypericum tetrapterum* med stora knoppar, dvärgjohannesört *H. humifusum* som stod i blom (figur 4), småvänderot *Valeriana dioica*, penningblad *Lysimachia nummularia*, snårstarr *Carex pairae* och plattsäv *Blysmus compressus*, men det fanns också goda förekomster av många andra arter som darrgräs *Briza media*, knägräs *Danthonia decumbens* och loppstarr *Carex pulicaris*. På väg tillbaka till parkeringen följde vi en mindre vägstump. I kanten av den växte vackert blommande puktörne *Ononis spinosa* subsp. *procurrens* (figur 4), skärmstarr *Carex remota*, smultronfingerört *Potentilla sterilis*, sötvedel *Astragalus glycyphyllos* och vid ett lite dyhål en bit in i skogen i djup skugga, blommande skogsveronika *Veronica montana*.

Lunchen intogs vid parkeringen, men även i den miljön lockade nya upptäckter. Här såg vi både klotullört *Filago vulgaris* och spenslig ullört *Logfia minima* samt strimklöver *Trifolium striatum* (figur 4), som mestadels redan satt frukt men om man tittade noga gick det att hitta de pyttesmå ljusst skära blommorna.

Simris strandäng

Första dagens sista stopp var vid ett rikkärr på Simris strandäng. Här var mycket fuktigt, men spänger och kalkhällar underlättade framkomligheten i de våtaste partierna. I kanten av kärret blommande klöverärt *Lotus maritimus* som hade både blommor och frukter att beskåda.

Kärret lyste vitt av de många tuvorna av ängsull *Eriophorum angustifolium* och gräsull *E. latifolium*. Lyste upp gjorde också de få exemplaren av kärrknipprot *Epipactis palustris* som fortfarande hade toppblommorna i knopp. En annan orkidéart som vi fann var ett enda ex av gulyxne *Liparis loeselii* som normalt inte blir särskilt högvuxen, men som här var bara några centimeter hög med en enda blomma. Här fanns gott om näbbstarr *Carex lepidocarpa* och plattstarr *C. disticha*, dessutom ett bestånd av skänskt mannagräs *Glyceria notata*. I kanten av kärret växte tätt med stora tuvor av vippstarr *Carex paniculata* och rosendunört *Epilobium hirsutum*.

Fyledalen

Andra dagen var Fyledalen det första etappmålet. Dalen har grävts ut av en isälv och har flera sidodalar som minnen av älvens biflöden. Att Fyle skulle syfta på ful är svårt att tänka sig när man sett de vackra lövskogarna med sin ymighet av arter. Innan vat-

FIGUR 4. Dvärgjohannesört *Hypericum humifusum*, puktörne *Ononis spinosa* subsp. *procurrens* och strimklöver *Trifolium striatum*.

FIGUR 5. Vitskråp *Petasites albus* är en skånsk specialitet med flera förekomster i Fyledalen.

FIGUR 6. Skogskorn *Hordelymus europaeus* var ett av flera sällsynta skogsgräs som blommade i Fyledalen.

tenståndssänkning i området betraktades dock det delvis sanka området som "fult" av lokalbefolkningen. Idag har Fyledalens naturreservat bedömts av Nordiska rådet som ett av Sveriges tio viktigaste naturområden. Branta sluttningar med bokskog och buskrika betesmarker dominerar. Bokskogarna har fått vara orörda och hyser ett rikt växt- och djurliv. Förutom floran som vi studerade, finns här gott om groddjur och Sveriges samtliga fladdermusarter. Området är dessutom känt för sin täta population av röd glada, även kungsörnen är regelbunden.

Vi vandrade från Röddinge längs en väg ner mot dalens botten. Skogen var tät och mörk med bok *Fagus sylvatica* och enstaka askar *Fraxinus excelsior*, men vi såg också inslag av tysklönn *Acer pseudoplatanus* och rödek *Quercus rubra*. Av örterna längs vägen var det många som blommade eller hade blommat med vita blommor. Vitskråpet *Petasites albus* (figur 5) var för länge sedan överblommat men de vackra bladen men tandade kanter bildade stora bestånd. Likaså var bestånden av buskstjärnblomma *Stellaria holostea* stora och överblommade, medan myskmadra *Galium odoratum*, sydlundarv *Stellaria nemorum* subsp. *montana* och stor häxört *Circaea lutetiana* stod i sin bästa blomning.

Mest spännande för mig var ändå de fina lundgräsen, där vi fick se många arter: lundsloken *Melica uniflora* och hässlebrodden *Milium effusum* hade blommat över, medan skogskorn *Hordelymus europaeus* (figur 6), strävlösta *Bromus benekenii*, lundäxing *Dactylis polygama* och långsvingel *Festuca gigantea* hade sin bästa tid. Långstarr *Carex divulsa*, grusstarr *C. hirta* och framför allt skogsstarr *C. sylvatica* kantade också vägkanterna här. Färgklickar var det ont om men några små undantag fanns, en ensam hässleklocka *Campanula latifolia* och som kulmen på vandringen ett litet bestånd av buskvicker *Vicia dumetorum*. Just då började det regna, så det var tyvärr bara att försöka gömma undan kameran så gott det gick. Lunchen intogs vid Baldringe kyrka. På promenadavstånd från den fick vi se skärblad *Falcaria vulgaris* i en vägkant. Plantan hade bara späda knoppar men de sågade bladen med sina vassa tänder var karakteristiska. Både buskvicker och skärblad har presenterats i artiklar av Göran Mattiasson i SBT, nr 1/2016 resp. 1/2017.

Lyckås

Vid Lyckås stannade vi till en kort stund. Nära vägen fanns ett stort bestånd med bitterskråp *Petasites japonicus*, vars blad vi kunde jämföra med vitskråpets som vi sett tidigare på dagen. På andra sidan vägen växte parkgröe *Poa chaixii* och vitfryle *Luzula luzuloides* tillsammans, som de ofta gör. Båda anses ju vara inkomna till Sverige med tidiga gräsfröblandningar från kontinenten. Parkgröe anses numera sprida sig spontant i Fyledalen. Inne i skogen tittade vi på fläcklungörtens *Pulmonaria officinalis* blad.

Benestads backar

Benestads backar ska nog helst inte avnjutas i ösregn, men även då var landskapsbilden imponerande trots att fokus måste delas mellan utsikten och slippriga spänger och stigar med halkrisk på det genomvåta underlaget. Källsprången i branterna var snarare som små bäckar i regnet. Kalkhalten i dem är så hög att tjocka avlagringar av kalktuff har avsatts, som också brutits i århundraden. Det sägs att kalktuffen här har lämnat byggnadsmaterial till minst tolv skånska kyrkor. Här finns en stor variation från våta ytor som har ren kalkkärrsvegetation till partier med torrängsflora. Bete är den viktigaste markanvändningen idag och behöver nog intensifieras för att bevara den unika miljön.

I kalkkärren varierade vegetationen mellan lägre bestånd av axag *Schoenus ferrugineus* och högvuxna sådana av trubbtåg *Juncus subnodulosus* (figur 7). Ibland ersattes trubbtåget av blåtåg *Juncus inflexus* (figur 7). Det vi såg som blommade i kalkkärrens kanter var kärrojannesört *Hypericum tetrapterum*, luddunört *Epilobium parviflorum* och stor ögontröst *Euphrasia officinalis* subsp. *pratensis* (figur 8). På torrbackar hittade vi skogslök *Allium scorodoprasum*, harmymta *Satureja acinos*, jordtistel *Cirsium acaule*, småborre *Agri-monia eupatoria*, nässelklocka *Campanula trachelium* och låsbräken *Botrychium lunaria*. Vi såg också några överståndare av fältnocka *Tephrosia integrifolia*, en av områdets verkliga rariteter, som har en tidig blomning. Fältnocken är i Sverige endast känd från några få lokaler i Skåne.

Strandängar vid Gässie och Bunkeflo

Även om nästa morgon var sval grydde den utan regn. Det bådade gott för dagen. Efter bussresan till Gässie inledde vi med en promenad ner mot stranden. Längs vägdiket stannade vi för att titta på dikesskräppa *Rumex conglomeratus*, en art som har sin svenska utbredning begränsad till Skåne. Vi såg strandkvanne *Angelica archangelica* subsp. *littoralis* och det var också gott om stubbtåg *Juncus compressus*. Längs diket fanns enstaka plantor av strandsötväppling *Melilotus dentatus* (figur 9) och blankstarr *Carex otrubae*. Däremot var det rikligt med bitterkrassing *Lepidium latifolium*, som växer på Skånes sandstränder och kulturmarker nära havet.

På strandängen var de så kallade skonorna där de salttåliga växterna finns översvämmade, så vi kunde bara fiska upp några arter av de som fanns där, till exempel saltnarv *Spergularia marina* och saltört *Suaeda maritima*. Mellan vattensamlingarna dominerade salttåg *Juncus gerardii*, som blommade vackert. Vi blev uppmanade att söka det lilla gräset ormax *Parapholis strigosa*, som ska finnas här, men tyvärr var det ingen som lyckades hitta det.

FIGUR 7. Trubbtåg *Juncus subnodulosus* och blåtåg *J. inflexus* är två sällsynta kalkkärrsväxter som vi såg i Benestads backar.

FIGUR 8. Stor ögontröst *Euphrasia officinalis* subsp. *pratensis* hade redan börjat blomma på Benestads backar.

FIGUR 9. Strandsötväppling *Mellilotus dentatus* och luddkrissla *Inula britannica* sågs båda på Gässie strandängar.

FIGUR 10. Den märkliga klintsnyltrotten *Orobanchae elatior* prydde slutningarna på Borrebacke.

FIGUR 11. Marrisp *Limonium vulgare* glädde oss på strandängarna vid Gässie.

Av blommande arter var det kustarun *Centaurium littorale* var. *littorale*, som gav sig mest tillkänna genom sina starkt rosa blommor, men också den mera diskreta arten smal käringtand *Lotus tenuis*. Vi fann fina plantor av marrisp *Limonium vulgare* (figur 11) som precis börjat blomma, liksom luddkrissla *Inula britannica* (figur 9) som stod i kanten av strandängen och där knopparna hade öppnat sig så pass att det gick att se blommans gula färg.

Huvudattraktionen vid Bunkeflo strandängar var dansk iris *Iris spuria*. Tyvärr var vi lite för sena på säsongen för att få se de stora bestånden här i blom, de blommor ungefär vid midsommar. Plantorna såg mycket välmående ut med fyllda frökapslar, så det bådade gott för kommande säsonger.

Borrebacke

Borrebacke i Västra Klagstorp är en märklig, ungefär hundra meter lång grusrygg som höjer sig och ger överblick och utsikt över slätten. I söder finns en gravhög. Området är mycket artrikt. Vi behövde inte ens leta efter en av målarterna klintsnyltrot *Orobanchae elatior* (figur 10), som fanns i stort antal, liksom värdväxten väddklint *Centaurea scabiosa*. Då fick vi anstränga oss mer för att hitta ljungsnärjan *Cuscuta epithymum* som parasiterar på bland annat gulmåra. Den vackra fältvädden *Scabiosa columbaria* blommande rikligt liksom piggtistel *Carduus acanthoides*. Det var intressant att se att det här som vid så många andra fornlämnningar växte flentimotej *Pbleum pbleoides*. Här såg vi också den ovanliga sammetsbockroten *Pimpinella saxifraga* subsp. *nigra*.

Stjärneholms borgruin

Stjärneholm byggdes i mitten av 1500-talet för den danske rikshovmästaren Mogens Gyldenstierne. Redan i början på 1600-talet övertogs borgen av det närliggande godset Svaneholm och revs snart för att ge material till andra byggnader. Numera återstår ruinen av huvudbyggnaden och några flyglar samt den vattenfyllda vallgraven.

I en väglänt strax väster om borgruinen fanns en god förekomst av rapunkelklocka *Campanula rapunculus* som har en lång kontinuitet på växtplatsen. Rapunkelklockans kraftiga rot är ätlig och arten odlades förr som köksväxt.

Den mest spännande miljön här fanns i och runt den gamla vallgraven. Den kantades av stora bestånd av jättestarr *Carex riparia*. Vattnet var täckt av en grön sörja av andmat. Vid ett litet fiskafänge håvades flera arter upp, bland annat dvärgandmat *Wolffia arrhiza*. Den upptäcktes här för första gången i Norden av Erik Ljungstrand 2013 (se SBT nr 5/2013). Tillsammans med den sågs exempelvis kupandmat *Lemna gibba*, stor andmat *Spirodela polyrhiza* och vårtsärv *Ceratophyllum submersum*.

Visst hade det varit underbart att se havet glittra vid Vite-mölla och se fjärlarna dansa över Benestads backar, men den här gången blev det inte så. Men när jag nu har ett avstånd på några veckor till botanikdagarna har jag glömt regnet och blåsten. Upplevelsen av de platser vi besökte och allt vi såg där kommer att finnas kvar länge. Tack till alla som gjorde det möjligt för oss att få vara med om allt detta! **SBT**.

Barbro Risberg är sedan länge engagerad som ordförande i Naturskyddsföreningen i Hofors–Torsåker. Barbro har gett ut *Floran i Torsåkers socken*.

Adress: Hagmarksgatan 44,
813 33 Hofors

E-post: barbro.risberg@gmail.com

Nordic Lichen Flora Vol. 6

Sjätte volymen av "Nordic Lichen Flora" finns nu att beställa från Svenska Botaniska Föreningens webbutik. Priset är 300 kr + frakt.

I boken behandlas på 85 sidor delar av familjen Verrucariaceae med bland annat skorplavssläktena *Henrica*, *Placidium*, *Polyblastia* och *Sporodictyon* men även de mer bladlavslika släktena *Dermatocarpon* och *Catapyrenium*.

I likhet med övriga volymer finns nycklar till arterna, utbredningskartor och färgbilder samt en medföljande CD där alla bilder kan studeras i större format.

Den nya volymen är alltså den sjätte i serien där den första behandlar knappåslavarna i vid bemärkelse samt har inledande kapitel om bland annat växtplatser, biogeografi och luftföroreningar. Volym 2 behandlar familjen Physciaceae med bland annat *Buellia*, *Physcia*, *Phaeophyscia* och *Rinodina*, volym 3 behandlar lavsläkten med cyanophycéer ("blågröna alger") och den volymen finns nu i nytryck. Volym 4 behandlar Parmeliaceae där släktesavgränsningarna bygger på aktuella DNA-studier. Femte volymen innehåller *Cladonia* och *Pilophorus*.

Nordic Lichen Flora är avsedd att bli en komplett flora över alla kända lavar i Norden. Initiativtagare och huvudansvarig är Nordic Lichen Society. Nästa volym, som är planerad inom en tvåårsperiod, kommer förhoppningsvis att innehålla familjen Rhizocarpaceae. Volymer innehållande Teloschistaceae (med bland annat *Caloplaca* och *Xanthoria*), Acarosporaceae och Lecideaceae finns också på planeringsstadiet. Hur många volymer de cirka 2500 kända arterna i Norden kommer att omfatta är för närvarande svårt att överblicka men vi räknar med minst 12 volymer.

